

Bán Attila¹

A debreceni honvéd középiskola speciális tantermi környezete

The Specialised Classroom Environment at the Debrecen Military High School

Absztrakt

A sikeres oktatás alapja az ahhoz szükséges feltételek megléte. A tankönyv, a munkafüzet és a jegyzetfüzet hármasa a pedagógus szaktudásával kiegészülve általában elősegítik a tanulási folyamatokat. Léteznek olyan eszközök is, amelyekkel az ismeretanyag megismerése könnyedebbé, élményszerűvé válik. A segédanyagok és szemléltető eszközök a tanórán a tananyag sikeres elsajátításának mértékét növelik, illetve az intézmény sajátos alá-fölé rendeltségre épülő arculatával, a honvédelmi hagyományok tiszteltben tartásával és ápolásával a tanulói motivációt is fenntartják. A középiskola nagy hangsúlyt helyez a honvédelmi nevelési célok megvalósítására, aminek érdekében Honvédelmi Gyakorlati Oktatási Tanmenet alapján a tanulók számára – a tanuló és a szülő/törvényes képviselő előzetes tájékoztatásával – félévente egy alkalommal kötelező modulhétvégéket is szervez.²

Kulcsszavak: honvédelmi nevelés, kollégium, szakképzés, kadétprogram, továbbtanulás

Abstract

The basis of successful education is the existence of the necessary conditions. The threefold textbook, workbook and notebook, supplemented by the teacher's professional knowledge, generally facilitate the learning process. There are also tools that

¹ Oktató tiszt, Kratochvil Károly Honvéd Középiskola és Kollégium; doktori hallgató, Nemzeti Közszerződési Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola.

² A Kratochvil Károly Honvéd Középiskola és Kollégium Szakmai Programja 2024: V. fejezet, 3. Honvédelmi nevelés a kollégiumban, 83.

make learning about the knowledge easier and more experiential. The introduction of these auxiliary materials and illustrative tools into the classroom increases the degree of successful mastery of the curriculum, and with the institution's specific image based on a superior-lower order, and by respecting and nurturing national defence traditions, it also maintains student motivation. The secondary school places great emphasis on the implementation of national defense educational goals, to which end, based on the National Defense Practical Education Curriculum, it organises mandatory module weekends for students with prior information from the student and the parent/legal representative, once a semester.

Keywords: national defense education, dormitory, vocational training, cadet programme, further education

Előszó

A tananyag sikeres elsajátításának több, tantárgytól független feltétele van. Szükséges hozzá a megfelelő szakirodalom, a tankönyv. A tankönyv szerepe az egységes tudás bázisának biztosítása, amelyet a kiterjedt szövegrészek, szemléltető illusztrációk és ellenőrző feladatok, esetleg tanulási munkamódszer-javaslatok is tarkítanak. A tankönyvet író szakembernek és a tankönyvvé nyilvánító szakmai közösségnek garantálnia kell, hogy a tankönyv helytálló tudásanyagot biztosítson. A legtöbb esetben ez így is van, persze apró hibák, hiányosságok előfordulhatnak. Ennek a tanulmánynak nem az a célja, hogy a tankönyvről véleményt fogalmazzon meg, hanem inkább annak bemutatása, hogy a tankönyvet más eszközökkel kombinálva hogyan használjuk fel a tudás megszerzésének folyamata során.

A következő láncszem a pedagógus. Ő rendelkezik azzal az ismerettel, amellyel a tankönyvi tartalmat különféle munkamódszerekkel átadja a diákok részére. Az ő személyén, tudásán múlhat a tananyag átadásának sikeressége. A pedagógus szerepe tehát kettős: egyrészt felelős a tudásanyag átadásáért, másrészt a figyelem fenntartása mellett motiválnia kell a tanulót, hogy az befogadó legyen a tananyag tekintetében. Nem egyszerű feladat, de nem lehetetlen. A tanár vagy oktató szakmai tudása mellett fontos az egyén személyisége, habitusa. A szakmai kompetencia mellett talán ez a tulajdonság az, amely a legnagyobb befolyást gyakorolhatja a diákokra, mert a tanáron múlik a tanóra hangulata, ő határozza meg az óra ritmusát. Persze nem lehet általánosságban beszélni minden tanóráról. Más lesz a ritmusa egy új ismeretanyagot feldolgozó órának, és egészen más lesz a miliője egy ellenőrző/számonkérő órának. A honvéd középiskola sajátos hierarchikus környezetében, a honvédelmi tanórák hangulata pedig igazán különbözik egy polgári közép fokú intézmény tanórájától, hiszen az intézmény egyik kiemelkedő célja a hazafias, honvédelmi értékek átadása.

A képlet harmadik eleme a diák. Úgy tűnhet, mintha általánosítanék, de természetesen tisztában vagyok azzal, hogy diák és diák között óriási képességbeli és készségbeli különbségek vannak. A középiskolába érkezve egy újonnan megalakult osztályban különböző szintű tudással, képességekkel, személyiségjegyekkel rendelkező diákok vannak még akkor is, ha valamilyen felvételi procedúrán kell átesni a beiratkozást megelőzően. Közismereti tantárgyak esetében a kezdeti szintfelmérők, differenciált

csoportbontások jó alternatívát jelentenek a sikeresség érdekében. De mi a helyzet azokkal a tantárgyakkal, amelyek szakmaspecifikusak,³ vagy az intézményi profil miatt kötelezők?⁴ Ezeket a tantárgyakat élményszerűvé kell tenni a diákok számára, hogy az egyébként is szokatlan, addig egyáltalán nem ismert fogalmakat befogadják. Az IKT-eszközhasználat jó alternatíva, de szükséges, hogy arra ne jutalomként, hanem munkaeszközként gondoljunk.⁵ Ha az érdeklődést sikerül fenntartani, az nagymértékben javítja a bevésoedés esélyét. A már említett pedagógusattitűd mellett ehhez szükség van egyrészt a jó intézményi infrastruktúrára, másrészt az oktatást elősegítő segédanyagokra, szemléltető eszközökre. A leggyakrabban használt oktatási segédanyag a modell, amelynek fő jellemzője, hogy az eredeti eszköz anyagát, struktúráját, szerkezeti tulajdonságait és működési tulajdonságait prezentálja. Segítségével az elsajátítás–belátás–bizonyítás hármasa könnyebben megvalósul.⁶

A honvéd középiskola sajátosságai

A Kratochvil Károly Honvéd Középiskola és Kollégium debreceni telephelye (KK HKK) a Honvéd Kadét Program III. szint⁷ képviselője a magyar, hazafias honvédelmi nevelés és oktatás területén. A Honvéd Kadét Program (HKP) célja országosan az, hogy a lehető legtöbb középfokú oktatási intézményben a hazafias honvédelmi nevelés keretein belül tudatosítsa a haza szeretetének fontosságát, és hozzájáruljon a fiatalok felelős állampolgárrá neveléséhez. A HKP három szintből áll. Az I. szintű közismereti képzés a civil gimnáziumokat szólítja meg: diákjai a honvédelmi alapismeretek tantárgyat választható érettségi tantárgyként jelölhetik meg, illetve iskolánként eltérő módon szakkör keretein belül ismerkednek a honvédelemmel, ösztöndíj ellenében. A II. szinten a honvéd kadét szakképzés áll. Ezen civil technikumok kadétjai az ágazati alapképzés keretén belül, a honvédelem ágazat tantárgyait tanulják, majd a képzés második részében a szakmairánynak megfelelő képzésben részesülnek, ösztöndíj ellenében. A program harmadik, egyben legmagasabb foka a III. szint, amelynek kizárólagos képviselője a KK HKK és annak telephelyei. A honvéd középiskola diákjai képzési formától függetlenül emelt szintű honvédelmi nevelésben részesülnek, amelynek részét képezi a kötelező kollégiumi bentlakás. Az iskola elsődleges célja, hogy megfelelő utánpótlást biztosítson a Magyar Honvédség tisztképzése számára, majd növendékei az érettségi vizsgát, illetve technikus vizsgát követően katonai felsőoktatási intézményben folytassák tanulmányaikat, és a végzést követően a Magyar Honvédség tiszt karának tagjai legyenek. A cél elérése érdekében a honvédelmi szocializáció jelen van a diákok napi életében. A hétköznapiakat kötött és egyben kötelező napirend biztosítja. A tanórák

³ A Kratochvil Károly Honvéd Középiskola és Kollégium technikai osztályaiban a honvédelem ágazat tantárgyai kötelező tantárgyak.

⁴ A Kratochvil Károly Honvéd Középiskola és Kollégium gimnáziumi osztályaiban a honvédelmi alapismeretek tantárgy kötelező érettségi tantárgy.

⁵ TÓTH-MÓZER – MISLEY 2019: 12.

⁶ NÁDASI [é. n.].

⁷ III. szint – A Kratochvil Károly Honvéd Középiskola és Kollégium és telephelyei: gimnázium: honvédelmi alapismeretek kötelező érettségi tantárgy + kötelező bentlakás; technikum: honvédelem ágazat tantárgyai + kötelező bentlakás. Mindkét képzési formában ösztöndíjrendszer.

ideje alatt, illetve a gyakorlati foglalkozások alkalmával a megadott normák szerint úgynevezett kadétformaruhát viselnek. Ezek és a kollégium katonai nevelői, civil nevelőtanárai együttesen biztosítják a honvédelmi nevelés meglétét.

A KK HKK profiljának másik ága a honvédelmi oktatás, amelynek célja a honvédelmi szaktantárgyak tanítása, tanulása. Mindkét területhez kiépített és folyamatos infrastruktúra-fejlesztés társul, ami hozzájárul az intézmény sikerességéhez. Ezek a fejlesztések, meglévő rendszerek és segédeszközök biztosítják a tananyag sikeres átadásához szükséges feltételeket. Tanulmányomban a honvéd középiskolában kiépített tanítást segítő rendszereket kívánom tájékoztató jelleggel bemutatni.

A honvédelmi oktató kabinet (HOK)

Az intézmény honvédelmi tantárgyainak tanítását biztosító szaktanterem (1. ábra). 40 fő befogadására képes, tágas térrel rendelkező, tanműhelyalappal kialakított, világos, korszerű szellőzőrendszerrel ellátott helyiség. Az oktató munkáját digitális, internet elérését biztosító nagy méretű okostábla, laptop, hangszórók, illetve szakmai fali oktatótáblásor is segíti, amelyek az újonnan rendszeresített haditechnikai és fegyverzettechnikai eszközöket prezentálják. A padsorok elrendezése lehetőséget teremt a differenciálásra vagy különböző munkamódszerek⁸ alkalmazására.

A honvédelmi tanórák jelentős részét ebben a szaktanteremben tartják, beleértve a délutáni felkészítő vagy honvédelmi alapismeretek érettségi vizsgára készítő foglalkozásokat is. Emellett a honvédelem ágazati alapvizsgáit is itt vezetik le. A honvédelmi oktató kabinetet az intézmény katonai oktató és nevelő állománya használja.

1. ábra: A honvédelmi oktató kabinet

Forrás: a szerző felvétele

⁸ Csoportmunka, páros munka, egyéni munka.

Az 1. táblázat a honvédelmi oktató kabinetben tartott tanórák elosztását mutatja be heti ciklusban.

1. táblázat: A honvédelmi oktató kabinet foglaltsága heti ciklusban

	Hétfő	Kedd	Szerda	Csütörtök	Péntek
1.	Ágazattechnikai ismeretek – 10. B		Ágazattechnikai ismeretek – 9. B	Honvédelmi alap-ismeretek – 10. A	Honvédelmi alap-ismeretek – 10. A
2.	Ágazattechnikai ismeretek – 13. B	Ágazattechnikai ismeretek – 10. B			Alapszintű katonai ismeretek – 10. B
3.	Ágazattechnikai ismeretek – 12. B	Geopolitikai földrajz – 10. B	Alaki rendgyakorlat – 13. B		
4.		Honvédelmi alap-ismeretek – 10. A			
5.		Alapszintű katonai ismeretek – 10. B	Alapszintű katonai ismeretek – 11. B		Honvédelmi alap-ismeretek – 12. A
6.		Alaki rendgyakorlat – 10. B	Alaki rendgyakorlat – 9. B	Alapszintű katonai ismeretek – 10. B	Alaki rendgyakorlat – 11. B
7.		Geopolitikai földrajz – 11. B	Geopolitikai földrajz – 12. B	Ágazattechnikai ismeretek – 10. B	
8.		Honvédelemi alap-ismeretek é. f. ⁹			

Forrás: a szerző szerkesztése

A kiképzési fegyverszoba

A fegyverzettechnikai ismeretek tanításának egyik fő segédanyag-szemléltető eszköztára a kiképzési fegyverszoba (2. ábra). Ebben a helyiségben tároljuk azokat a hatástalanított gyakorló fegyvereket és fegyvermetszeteket, amelyekkel a tananyagban is meghatározott fegyverismereti tanórákat a tankönyvi tananyag tanítása mellett kiegészítjük. Az eszköztárunk lehetővé teszi a fegyveralkatrészek kézzelfogható megismerését, a működési mechanizmus könnyebb megértését. A valós méretű egykori éles, immár hatástalanított gyakorló gépkarabélyok, géppuskák, pisztolyok rendkívüli mértékben színesítik az anyagminőséggel, technikai és műszaki adatokkal teli tanóra tartalmát.

A kiképzési fegyverszobában külön páncélszekrényben tárolva tartunk egyéb szemléltető anyagokat, amelyeket tanórai kereteken belül is alkalmazunk. Nagy segítséget nyújtanak a valós méretű, gyakorló kézigránátmetszetek, amelyeken a gyújtószerkezet működésétől a hexogén¹⁰ robbanóanyagon át a repesztartalom is jól elkülönítve látszik. A CAM-3H¹¹-tájolókkal a térkép- és tereptani ismereteket gyakoroljuk, egy térkép tájolásától egészen az azimut menet megszerkesztéséig vagy

⁹ É. f. – érettségi felkészítő.

¹⁰ Hexogén: RDX, vagy ciklonit. Az iparban és a hadászatban is gyakran használt robbanó nitramin.

¹¹ Cammenga 3H tájoló, az MH-ban rendszeresített tájoló típus, amely a 39/49M tájólót váltotta.

álláspont meghatározásáig. A gyakorló löszerekkel bemutathatóvá válnak az eltérő űrméretű, különböző fegyverhez tartozó löszertípusok. Igen erős szemléltető jellege van például egy 14,5 mm-es¹² gyakorló löszernek, amikor a tanuló a kezébe foghatja, érezheti annak súlyát. A helyiség edukatív céllal bemutatja egy valós, a katonai szervezeteknél rendszeresített fegyverszoba működési rendjét.

2. ábra: A kiképzési fegyverszoba
Forrás: a szerző felvétele

A légpuskalőterem

Egy korábbi tanműhely átalakításával hozták létre (3. ábra). A lőterem lehetőséget biztosít a löelmélet tananyagának, például a célzási ismeretek, fegyverkezelés, tüzelési testhelyzetek gyakorlati alkalmazására, elsajátítására. A helyiség fel van szerelve a biztonsági rendszabályok betartásához szükséges elemekkel. A négy lőállással, automata célmozgató berendezéssel működő komplexum alkalmas légpuska- és légpisztolylövészet végrehajtására, igazodva a sportlövészet követelményeihez. A tanórai használat mellett lövészszakkör és -verseny-felkészítések helyszíne is. A lőteremben az alábbi fegyvertípusokkal lehet lövészetet végrehajtani: Hammerli, Weirauch, Slavia, Perun, Diana. A terem lehetőséget biztosít *airsoft* fegyverek használatára is.

¹² A KPVT géppuska löszere 14,5 x 115 mm, amelyet a BTR-80 típusú páncélozott szállítójárművön is rendszeresítettek.

3. ábra: A légpuskalőterem

Forrás: a szerző felvétele

A lézerszimulációs terem

A 2024/2025-ös tanévben alakították ki a lézerszimulációs termet (4. ábra), amelynek létrehozását a Honvédelmi Minisztérium Oktatási-Nevelési Főosztályának támogatásával sikerült megvalósítani. A Laser Shot¹³ Windows-alapú programja lehetőséget biztosít a Magyar Honvédségben rendszeresített kézfegyverek használatának megismerésére. A rendszer részei ugyanis az eredeti fegyverek lézertechnológiával felszerelt replikái. A CZ BREN 2 gépkarabély, a CZ Scorpion EVO 3 géppisztoly és a CZ P09 pisztolyreplikákkal végrehajtott feladatok nagymértékben növelik a diopteris irányzékkal történő helyes célzás elsajátításának folyamatát. A számítógépes program a lőtérfunkció mellett képes *airsoft* szituációs pálya és reakcióidő javító feladatok gyakorlására is.

A terem nagy népszerűségnek örvend, mert realisztikus megjelenésével lőtéri élményt biztosít, mindemellett pedig – mivel nem tényleges lőfegyverhasználat zajlik –, biztonságos. A tanórai használat mellett iskolai projektnapok,¹⁴ szakkörök alapvető elemeként is szerepel a honvédelmi nevelés keretén belül. A rendszer helyzet-felismerő, mozgáskoordináció-javító hatása vitathatatlan.

¹³ Lásd: www.lasershot.com/hu/

¹⁴ Projektnap: osztályonként (szakaszonként) havi egy alkalommal végrehajtott tömbösített honvédelmi foglalkozás. Projektnapokon az érintett osztálynak 5. órától nincs tanítás a programon történő részvétel miatt.

4. ábra: A lézerszimulációs terem
Forrás: a szerző felvétele

Hasonló, egyéni kiképzésre szánt lézerszimulációs rendszert alkalmaz a Magyar Honvédség egyes alakulatainál, ahol ezt a technikai elemet a lökiképzésbe építették be. A rendszerek a legegyszerűbben telepíthető, asztali számítógép alapján működő (*desktop simulators*) eszközök, amelyek a lökiképzés komplex foglalkozásai alkalmával akár a lögyakorlat alaki végrehajtására is használhatók.¹⁵

Az *airsoft* szimulációs terem

A helyiséget speciálisan az *airsoft* fegyverek szituációs alkalmazására alakították ki (5. ábra). Elmozdítható paravánjaival a pálya kiépítése tetszőlegesen változtatható, így számos lehetőséget biztosít különböző helyszínek modellezésére. A terem berendezésénél az oktatók mindig törekednek a legbiztonságosabb végrehajtásra. A védőfelszerelések használata ebben a térben elengedhetetlen és természetesen kötelező. A CZ Scorpion EVO 3 és CZ P09 *airsoft* fegyverekkel felszerelt terem elsősorban versenyekre készítéskor használjuk, de a célzási ismeretek fejlesztése miatt a tanórai kereteken belül is alkalmazható.

¹⁵ TÓTH 2022.

5. ábra: Az airsoft szimulációs terem
Forrás: a szerző felvétele

A HS Totem VR-rendszer

A HKP-s intézmények közül egyedülálló módon, a Honvédelmi Sportszövetség támogatásának köszönhetően, a KK HKK egy nagy teljesítményű VR-rendszerrel rendelkezik (6. ábra). A platform használatához internet és elektromos hálózati hozzáférés szükséges, egyébiránt bárhol telepíthető. Az eszköz használatával a növendékek a tanórákon megtanult eljárásokat, mozgásmódokat, taktikai elemeket a gyakorlatban kislegrység szinten tudják alkalmazni.

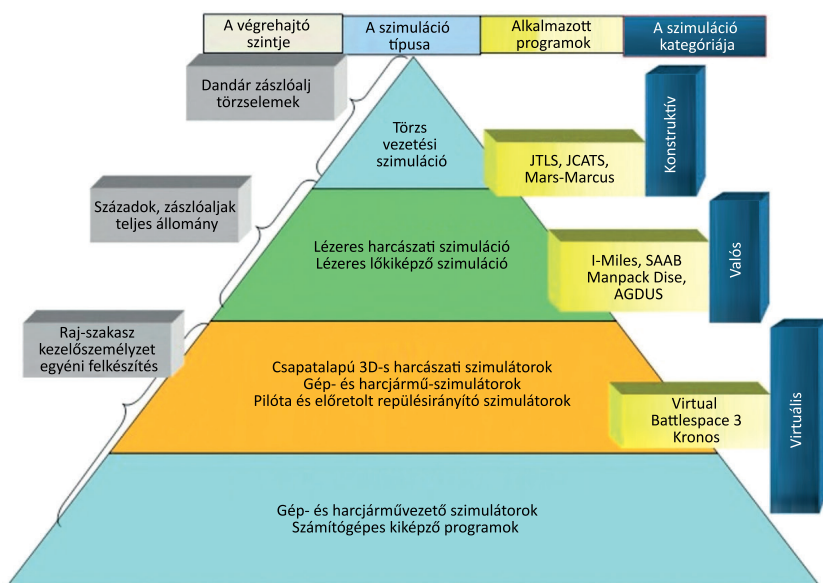
Az USA hadserege, illetve a NATO-szövetségen belül széles körben használt JCATS (Joint Conflict and Tactical Simulation)¹⁶ rendszer alkalmazhatóságában és felépítésében természetesen nem összehasonlítható a Totem eszközzel, hiszen az előbbi összhaderőnemi együttműködést tesz lehetővé a szárazföldi erők, a légerő és a haditengerészet koalíciós csapataival, vagyis jóval magasabb szintű, összetett, valós idejű harcászati berendezés. Viszont a Totem, képességeinek köszönhetően, mindenképpen egyfajta csapatalapú, 3D-s szimulációs rendszernek tekinthető. A NATO hadseregei által használt szimulációs rendszerek osztályozását egy 2022-ben a *Haditechnika* című folyóiratban megjelent cikkben található piramis diagram foglalja össze (7. ábra).

¹⁶ *Joint Conflict and Tactical Simulation (JCATS) Capabilities Brief 2018.*

A rendszer üzemeltetéséhez felkészítő tanfolyam elvégzése szükséges,¹⁷ amelyet a 2024/2025-ös tanévben tíz tanuló teljesített.¹⁸ A használat minden diák részére elérhető, heti szakkör keretén belül. A szakkörnek adott tanterem átrendezésével adnak helyet.

6. ábra: A HS Totem 001, 002 VR-készlet
Forrás: a szerző felvétele

7. ábra: A szimulációs rendszerek osztályozása típus és kategória szerint
Forrás: TÓTH 2022

¹⁷ VIKITA, Virtuális Kisalegységes Taktikai Képzés.

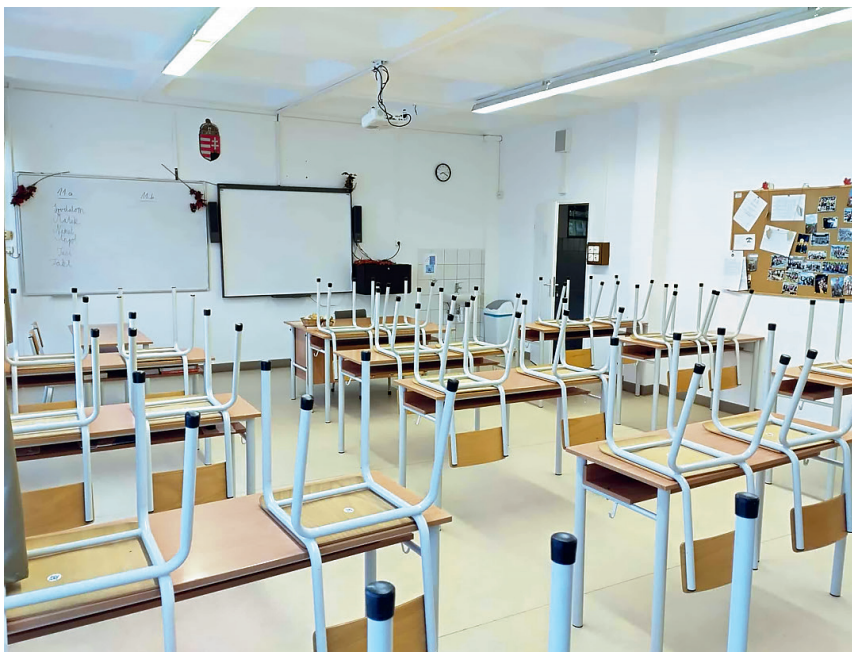
¹⁸ MOLNÁR 2025.

Tantermi környezet

Az intézmény pedagógiai célrendszerének része, hogy a diákok a kornak megfelelő modern és barátságos környezetben tanulhassanak. A honvédelmi tananyag elsajátítása mellett nem mellőzhető a közismereti és a polgári szakmai tantárgyak tanításához szükséges technikai feltételek megléte sem. Ennek figyelembevétele mellett, a tantermi épület rekonstrukciós fejlesztésen esett át, amelynek keretében korszerűsítették a fűtésrendszert, kicserélték a beltéri nyílászárókat, felújították a mosdókat, új padlóburkolatot fektettek le, és festési munkálatokat végeztek. A termekben új iskolabútor van, és a hatékonyabb oktatás céljából minden tanteremben okostábla vagy projektor (8. ábra).

A honvédelmi tananyag átadása főleg a már említett honvédelmi oktató kabinetben zajlik, míg a közismereti tantárgyak óráit az osztályok saját tantermeiben tartják. A természettudományos tantárgyak oktatására egy szintén újonnan kialakított kémia-biológia szaktanterem áll rendelkezésre.

Az osztályok saját termeiket díszíthetik – az állagmegóvás figyelembevétele mellett –, az osztályra jellemző térré formálhatják. A fényképek, szakaszzászlók, oklevelek, kupák és különböző díszítőelemek együttesen alkotnak teljes képet az adott közösségről, és tesznek minden tantermet egyedivé. Ez az egyediség biztosítja a honvédelem iránti érdeklődés és a korosztályos általános érdeklődési körök közti egyensúly fennmaradását.

8. ábra: A 11. b osztály tanterme
Forrás: a szerző felvétele

Utószó

A tanulmányban bemutatott eszközök, helyiségek alkalmasak a növendékek tanulási folyamatának támogatására. A termek egymástól jól elkülönítettek, bár befogadóképességük korlátozott. A változatos pedagógiai módszerek, mint a differenciálás vagy csoportbontás, kiegyenlíti a korlátokat. Az eszköztár folyamatos fejlesztésével és bővítésével és az IKT-eszközök tanórai használatával¹⁹ együttesen még hatékonyabbá tehető a honvédelmi nevelés és oktatás. Tanulóink visszajelzése alapján a segédanyagok használata elősegíti a könnyebb megértést, és a gyakorlati alkalmazás kiegészíti az elméleti ismereteket. Eszközeink nagy részének van egy érdekes, talán első gondolatra nem evidens hozadéka. A különböző csoportosan használható segédanyagok kohéziós, kapcsolatépítő, jellemformáló tulajdonságokkal rendelkeznek. Az intézményi profilnak köszönhetően az iskola vonzáskörzetének sugara akár 400-500 km-t is magába foglal. A határainkon innen és túlról érkező diákjaink eltérő kulturális és szociális közegből érkeznek, aminek okán helytálló a következtetés, hogy a honvéd középiskola multikulturális, sőt, ezt a heterogenitást alapidokumentumaiban rögzített nevelési irányelvei²⁰ alapján formálja.

Tanulóink a foglalkozásokon megtapasztalják és felfedezik a csapatszellem, a feladatok együttes megoldásának lehetőségeit. Személyiségük fejlesztéséhez hozzátartozik a kompetenciák erősítése, képességeik kibontakoztatása, a közösséggel való pozitív viszony és együttműködés kialakítása. A pedagógusok célja, hogy az intézményben tanulók önmagukkal szemben is igényes, a hazájukat szerető, általános értékeket megbecsülő állampolgárok legyenek. A különböző orientáló, aktivizáló katonapedagógiai munkamódszerek alkalmazása mellett, az intézményi infrastruktúra és tantermi környezet együtt ösztönzi a diákok majdani integrációját a Magyar Honvédség kötelékébe. Különösen fontos tényezők ezek a katonai pályaorientációs motiváció fenntartásában, és a szervezet emiatt tekinthető a hazafias, honvédelmi nevelés zászlóshajójának.²¹

Felhasznált irodalom

- NÁDASI András [é. n.]: *Oktatáselmélet és technológia*. Eszterházy Károly Főiskola Oktatás- és Kommunikációtechnológiai Tanszék. Online: <http://okt.ektf.hu/data/nadasia/file/tananyag/oktataselmelet/index.html>
- HATVANI Andrea – DORNER László (2014): Az IKT eszközhasználati szokások 11–18 éves korosztály körében. In TORGYIK Judit (szerk.): *Sokszínű pedagógiai kultúra: II. Neveléstudományi és szakmódszertani konferencia*. Komárno, 345–251. Online: www.irisro.org/pedagogia2014januar/0409HatvaniAndrea-DornerLaszlo.pdf
- Honvédelmi Sportszövetség (2024): *A honvédelmi nevelés zászlóshajója*. Online: <https://honvedelmisport.hu/2024/04/26/a-honvedelmi-nevel-es-zaszloshajoja/>

¹⁹ HATVANI–DORNER 2014.

²⁰ A Kratochvil Károly Honvéd Középiskola és Kollégium Szakmai Programja 2024: V. Fejezet, Kollégiumi Pedagógiai Program, 2. A kollégium nevelés alapelvei, értékei és célkitűzései, 82.

²¹ Honvédelmi Sportszövetség 2024.

- Joint Conflict and Tactical Simulation (JCATS) Capabilities Brief* (2018). Online: https://csllnl.gov/sites/csl/files/JCATS_Capabilities_Brief-Update-May2018.pdf
- A Kratochvil Károly Honvéd Középiskola és Kollégium Szakmai Programja (2024). Online: https://kratochvil.hu/Public/uploads/12_104_Szakmai_Program.pdf
- MOLNÁR Attila [kikepzo_molnarattila]: Elindult a VIKITA – a Virtuális Kisalegységes Taktikai képzés a debreceni Kratochvil Károly Honvéd Középiskolában. *Instagram*, 2025. június 3. Online: www.instagram.com/p/DKbmJGTMbu0/?img_index=1
- TÓTH-MÓZER Szilvia – MISLEY Helga (2019): *Digitális eszközök integrálása az oktatásba. Jó gyakorlatokkal, tantárgyi példákkal, modern eszközlistával.* Budapest: Eötvös Lóránd Tudományegyetem. Online: https://mindenkiiskolaja.elte.hu/wp-content/uploads/2019/09/Digit%C3%A1lis-eszk%C3%B6z%C3%B6k-integr%C3%A1l%C3%A1sa-az-oktat%C3%A1sba_INTERA.pdf
- TÓTH Csaba Albert (2022): Integrált lézeres valós szimuláció a Magyar Honvédség kiképzési rendszerében. *Haditechnika*, 56(3), 50–54. Online: <https://doi.org/10.23713/HT.56.3.09>